

SANKT-PETERBURQ

Sankt-Peterburqun təməli 1703-cü ilin may ayının 16-da qoyulub. Şimal müharibəsində İsveç üzərində qələbənin şərəfinə Neva çayı deltasının ən geniş yerində olan Dovşan adasında Petropavlovsk qalasının tikintisi başlanır. Bu tikinti şəhərin inşasına təkan verir. 1710-cu ildə paytaxt rəsmi olaraq Moskvadan Sankt-Peterburqa köçürülür, 1712-ci ildə çar ailəsi və bütün hökumət orqanları yeni paytaxta köçür.

Şəhərin baş planı layihəsinin müəllifi memar Domeniko Trezini idi. İmperator Yay sarayı və Aleksandr Nevski məbədi onun layihəsi əsasında tikilmişdi. Sonralar fransız memarı Y. B. Leblon baş planı təkmilləşdirir və yenidən işləyir. Həmin dövrdə Mənşikov Sarayı və Kunstkamera inşa edilir.

1725-ci ildə I Pyotr vəfat edir. Şəhərin inkişafında qısa müddətli durğunluq baş verir. I Pyotr islahatı öleyhdarları hətta paytaxtın Moskvaya köçürülməsinə nail olurlar. Lakin 1730-cu ildə Anna İvanovnanın taxta çıxması ilə Sankt-Peterburqa paytaxt statusu qaytarılır. İmperatriçə Pyotr siyasətini davam et-

dirir, şəhər yenidən inkişaf etməyə başlayır.

1741-ci ildə taxta Yelizaveta çıxır. Həmin dövrdə rus barokko üslubu inkişaf edir, Qış Sarayı və Smolnı monastrı (memar Rastrelli), Nikola dəniz məbədi (memar Çevakinski) tikilir.

II Yekaterina (1762-1796) Böyük Pyotr islahatlarının başlıca davamçısı hesab olunur. Yüksək biliklərə malik imperatriçənin fəlsəfi təfəkkürü o dövrün Rusiya qanunvericiliyinə və ölkənin siyasi kursuna güclü təsir göstərir.

Yekaterinanın hakimiyyəti illərində yeni klassisizm üslubu hökm sürür. Həmin dövrdə İncəsənət Akademiyası (memar Felten), Qonaq sarayı (memar Valen de la Mot), Mərmər saray (Memar Rinaldi), Köhnə Ermitaj (memar Felten), Tavrıya Sarayı (memar Starov), Fontanka çayı sahilində Yusupov Sarayı, Smolnı institutu, Narva zəfər darvazası (memar Kvarnegi), Admirallıq binası (memar Zaxarov), Fond birjası (memar Toma de Tomon), Qazan kilsəsi (memar Voronixin) tikilir. İmperator I Pavelin dövründə (1796-1801) şəhər mərkəzinin və şəhər ətrafı ərazilərin yenidənqurma işləri davam etdirilir.

I Nikolay dövründə Sankt-Peterburqun görkəmində kapitalizm dövrü üçün səciyyəvi olan çalarlar

meydana gəlir.

Şəhərin mərkəzində fərdi binaların tikintisi vəsət alır. İsaak meydanında Mariin Sarayı, Nikolayev Sarayı (memar Ştakensneyder) və b. binalar tikilir. Şəhərin Petroqrad hissəsinin tikintisinə başçılıq edən Ştakensneyder şəhərin memarlıq görkəminin bütövlüyü qaydalarına riayət edir.

III Aleksandr hakimiyyəti dövründə (1881-1894) də həmin istiqamət davam etdirilirdi. 1860-70-ci illərin burjua iqtisadi islahatları kapitalizmin inkişafını sürətləndirirsə də Rusiyanı feodalizmin keçmiş qalıqlarından tam azad edə bilmədi. Hərbi məğlubiyətlər və ictimai ziddiyyətlərin dərinləşməsi 1905-1907-ci illərin üsyanları ilə nəticələndi.

1914-cü ildə I Dünya müharibəsinin başlanması ilə şəhər Petroqrad adlandırıldı. I Dünya müharibəsi Rusiya mütləqiyyətinin taleyini həll etmiş oldu.

1917-ci il Oktyabr çevrilişi ölkədə siyasi sistemi dəyişdi, bu da vətəndaş müharibəsi və iqtisadiyyatın dağılması ilə nəticələndi.

1918-ci ildə paytaxt yenidən Moskvaya köçürülür.

1924-cü ildə Leninin vəfatından sonra şəhəri Leningrad adlandırırlar. 30-40-cı illərdə Avtovo, Moskva Prospekti və Malaya Oxta kimi yeni rayonlar tikilir. Böyük Vətən müharibəsi illərində Leningrad əhalisi 900 gün blokada şəraitində yaşayır. Blokada dövründə şəhərin memarlıq abidələrinə ciddi ziyan dəyir, şəhərətrafi abidələr isə məhv olur. Müharibədən sonra başlamış bərpa işləri 60-cı illərə qədər davam edir. 60-80-ci illərdə şəhər Fin körfəzi istiqamətində xeyli genişlənir. 1991-ci ildə şəhərin ilk adı özünə qaytarılır. 1994-cü ildə Sankt-Peterburqda Xoşməramlı oyunlar keçirilir. Dəniz limanı və beynəlxalq aeroport yenidən qurulur. Avropanın başlıca iqtisadi, siyasi və mədəni mərkəzlərindən biri olan Sankt-Peterburq əvvəlki kimi Rusiyanın Şimal paytaxtı sayılır. Rusiya Federasiyasının ali federal təsisatlarından olan Konstitusiyaya Məhkəməsi Moskvadan Sankt-Peterburqa köçürülüb.

YUNESKO-nun qərarı ilə şəhərə dünya mədəniyyəti abidəsi statusu verilib. 2003-cü ildə Sankt-Peterburqun 300 illik yubileyinin bayram edilməsi ərəfəsində şəhər infrastrukturunun inkişafı və təkmilləşməsi istiqamətində uzunmüddətli layihələr həyata keçirildi. Dəbdəbəli bayram şənlikləri şəhərin dirçəlməsinə, mədəni mühitin yaxşılaşmasına və şəhər resurslarının daha səmərəli istifadəsinə təkan vermişdi.

Mənzərəli şəhərətrafi ərazilərdə zəngin çar iqamətgahları yerləşir. Valehedici saray-park ansamblı

ları XVIII-XIX əsr Rusiya imperiyasından qalmış memarlıq inciləridir.

Qatçinka şəhəri Sankt-Peterburqdan 45 km aralı, Qatçinka çayı, Gümüş göl, xırda göllər, meşələr əhatəsində, əsrarəngiz təbiətin qoynunda yerləşir.

Puşkin (Tsarskoe Selo) şəhəri Sankt-Peterburqdan cənubda yerləşir. Çevriliş qədər çar ailəsinin əsas yay iqamətgahı olub. Şəhərin başlıca memarlıq abidəsi Yekaterina sarayıdır.

Pavlovsk Sankt-Peterburqdan 26 km aralı cənubda yerləşir. XVIII əsrin sonu, XIX əsrin əvvəlində I Pavel və ailəsinin əsas yay iqamətgahı olub Saray-park ansamblının yaranmasında Kameron, Brenna, Kvarnegi, Voronixin və Rossi kimi görkəmli memarlar iştirak edib.

Peterqof XVIII-XIX əsrlər bədii rus mədəniyyətinin görkəmli abidəsidir. Saraylar, parklar və memarlıq ansambları Peterqofa dünya şöhrəti gətirib. Əsası I Pyotr tərəfindən qoyulub. Peterqof ön zəngin və

nəfis çar iqamətgahı olub.

Lomonosov-Oraniyenbaum dövlət muzey-qorugudur, onun saray-park ansamblı Sankt-Peterburq sakinləri və turistlər üçün cazibədar yerlərdir. Oraniyenbaumda Böyük Saray və Çin Sarayı xüsusi maraq doğuran memarlıq abidələridir.

Sankt-Peterburqu bəzən Şimal Venesiyası adlandırırlar. Neva deltasında adalarda yerləşən şəhər ərazilərini mürəkkəb körpülər sistemi birləşdirir. Şəhər körpüləri görkəmli memarlıq və mühəndis təfəkkürü abidələridir.

Sankt-Peterburqda 100-dən çox teatr, 200 muzey fəaliyyət göstərir.

Admirallıq binası erkən klassisizm üslubunda tikilib. Neva prospekti, Vozneseniye prospekti və Qoroxovaya küçələrinin kəsişdiyi yerdə yerləşir. Admirallığın damında ucalan qızıl mil şəhərin ən hündür yerlərindən biridir. Binanı bəzəyən gəmi Sankt-Peterburqun rəmzinə çevrilib.

İncəsənət meydanını əhatə edən bütün binaların fasadlarının incəsənətə aidiyyəti var. Memar Rossi tərəfindən inşa edilmiş Mixaylov sarayı meydan memarlıq ansamblının mərkəzində ucalır.

Senat (sonradan Dekabristlər meydanı) meydanında qoyulmuş Tunc atlı heykəli şəhərin təməlini qoyan I Pyotra həsr edilib. Şəhər rəmzlərindən biri, rus və dünya mədəniyyətinin nadir sənət əsəridir.

Çesmen kilsəsi 1770-ci il Çesma yaxınlığında rus donanmasının türk donanması üzərində zəfəri şərəfinə tikilib.

İsaaki kilsəsi klassisizm üslubunda memar Oqüst Monferanın layihəsi əsasında tikilib. Onun qızıl günbəzi şəhərin istənilən nöqtəsindən görünür.

Qazan kilsəsi XIX əsrin əvvəlinin gözəl memarlıq

abidəsidir. Andrey Voronixinin layihəsi üzrə tikilib. Qazan Müqəddəs Məryəm ikonası burada saxlanılır.

Aleksandr Nevski monastırı şəhərin ən özəmətli, monumental memarlıq ansambllarından biridir. O, Nevski prospektinin axırında Nevski meydanı və Dövrə kanalı arasında, Monastırka çayının Nevaya töküldüyü yerdə yerləşir. Memar Starovun inşa etdiyi Troistk kilsəsi ansamblın özünü təşkil edir.

Mixaylov qəsri Sankt-Peterburqun ən sirli tikililərindən biri sayılır. I Pavel məhz burada qətlə yetirilmişdi.

I Pyotrun Yay bağı və Yay sarayı Peterburqda ilk memarlıq ansamblıdır. 1704-cü ildə imperatorun şəxsi planı əsasında tikilib. Burada Zemtsov, Mikketti, Leblon kimi məşhur memarlar işləyiblər. Xiyabanlarında Avropanın hər yerindən gətirilmiş mərmər heykəllər qoyulub.

Avropada bənzəri olmayan Vasili adası oxu memarlıq ansamblı Sankt-Peterburqun rəmzlərindən biridir. Buradan Petropavlovsk qalasına, Admirallığa, İsaaki məbədinə və Saray sahil meydanında yerləşən Ermitaja gözəl mənzərə açılır. Rostr (gəmi burunu ilə tamamlanan) sütunları Rusiyanın və Sankt-Peterburqun dəniz şöhrətini tərənnüm edir.

Smolnı kilsəsi Smolnı ansamblının əsas tərkib hissəsidir. Burada qədim rus memarlığının Avropa memarlıq üslubu ilə ahdəngdar uyğunluğu müşahidə olunur. Memar Kvarnegi tərəfindən inşa edilmiş kübar qızlar üçün Smolnı institutu məbəddən cənubda yerləşir.

Petropavlovsk qalası Sankt-Peterburqun memarlıq kompozisiyasının özünü təşkil edir. Uca qülləli Petropavlovsk kilsəsi qalanın ərazisində yerləşir.

Saray meydanı Sankt-Peterburqun baş meydanıdır. Burada bayram konsertləri, mitinqlər, festivallar keçirilir. Dünyanın ən gözəl memarlıq ansambllarından biri sayılır.

Sankt-Peterburq kafedra məscidi Avropada ən iri məscidlərdən biridir. Burada eyni zamanda 5000 dindar ibadət edə bilər. Məscid bu gün də fəaliyyət göstərir.

Dövlət Rus muzeyi Sankt-Peterburqda 1895-ci ildə imperator II Nikolayın fərmanı ilə təsis edilib. İlk rus təsviri sənəti muzeyidir. 1992-ci ildə RF Prezidentinin fərmanı ilə xüsusi dəyərə malik Rusiya xalqları mədəni irsi obyektləri siyahısına daxil edilib.

Muzey əvvəlcə Mixaylov sarayında yerləşirdi. İlk ekspozisiyası İmperator saraylarından, Ermitaj və İncəsənət Akademiyasından götürülmüş 1880 təsviri sənət, heykəltəraşlıq, qrafika və qədim rus incəsənəti əsərlərindən təşkil olunmuşdu. Bu gün muzey Mixaylov sarayı, Stroqanov sarayı, Mərmər saray, Mixaylov qəsri, I Pyotrun Yay sarayı və I Pyotrun evi kimi XVIII-XIX əsrlərə aid memarlıq abidələri binalarında yerləşir.

Dövlət Ermitajı dünyanın ən iri muzeylərindən biridir. Ekspozisiyası 350-dən çox zəlda nümayiş etdirilir. Sarayın dəbdəbəli interyeri əhəmiyyətinə görə ekspozisiyadan heç də geri qalmır.

Muzeydə antik dövr, Qərbi Avropa, ibtidai mədəniyyət, rus mədəniyyəti, "Qızıl xəzinə", numizmatika şöbələri fəaliyyət göstərir. Ermitajın zalları da mütəmadi olaraq dünyanın ən iri muzeylərindən gətirilən təsviri sənət əsərləri kolleksiyaları nümayiş etdirilir.

Ermitaj kompleksi Qış sarayı, kiçik Ermitaj, böyük (Qədim) Ermitaj teatri, Yeni Ermitaj binalarında yerləşir. Ermitajın əsas girişi Saray meydanı tərəfindən Qış sarayının Baş həyətidədir.

- İlqar HÜSEYNOV,
ADMİU-nun kafedra müdiri,
kulturologiya elmləri doktoru
- Pərviz RZAQULİYEV,
ETRTMM-nin əməkdaşı